

Милан Петричковић*

Факултет политичких наука, Универзитета у Београду

АКСИОЛОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ СОЦИЈАЛНОГ РАДА СА ПОРОДИЦОМ**

Сажетак

Предметни садржај научне дисциплине Социјални рад са породицом, оличен у истраживању разноврсних аспеката егзистенцијалне хуманизације породице као примарне историјско-цивилизацијске заједнице човековог обитавања, властитом есенцијом, у теоријско-сазнајном смислу, нужно актуализује феномен вредности и вредновања. Истраживањем различитих аспеката породичне заједнице, у смислу њене, данас актуелне сврховитости, организације, функција, животних циклуса, задовољавања потреба, поделе улога и дужности, ова дисциплина непосредно залази и уплиће се у вредносне рефлексије антрополошких, културних, економских, социјалних, моралних, обичајних, естетских и многих других модула егзистенцијалног битка породице. Због тога се у социјалном раду са породицом, филозофска дисциплина аксиологија јавља као сазнајна предодређеност, на основу чијег искуства се једино ваљано може сагледати комплексна категорија вредности.

Кључне речи: вредности, вредновање, аксиологија, социјални рад, породица

---

* редовни професор Факултета политичких наука, Универзитета у Београду,

* Рад је сегмент истраживачког пројекта "Цивилно друштво и религија", бр. 179008 финансираног од Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

1. НЕЖНОСТ ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКОГ САГЛЕДАВАЊА КАТЕГОРИЈЕ ВРЕДНОСТИ У СОЦИЈАЛНОМ РАДУ СА ПОРОДИЦОМ

Социјални рад са породицом као научна дисциплина¹⁾ чији је предмет истраживања фокусиран ка бољитку егзистенцијалне хуманизације породичне заједнице, нужно се властитом епистемолошком природом сазнајно суочава са веома сложеном, и многобројним противречјима прожетом, категоријом вредности. Сагледавајући породицу са теоријско сазнајних позиција дијалектичког тоталитета, кроз призму есенцијалне сложености човековог родног битка, у чију контрадикторну натуру непосредно стручно залази професионално уређен социјални рад,²⁾ ова дисциплина кроз тумачење многоврских аспеката породичне структуре, организације, поделе улога и дужности, задовољавања потреба и њених других животних модуса, нужно се сусреће са веома комплексном категоријом вредности и њој саобразним вредновањем.³⁾

С тим у вези, обавеза је на овом месту подвући општу филозофску парадигму тако појмљене дисциплине, која у епистемолошком смислу умногоме надраста стерилне поставке уско методички профилисаних научних грана сведених на техничко-операционалну примену метода и техника у практичном стручном социјалном раду са породицом.⁴⁾ Наиме, у науци социјалног рада се гносеолошки код социјалног рада са породицом углавном везује за методичке поставке примењених практичних интервенција у процесу социјалног рада, и то преузетих примарно из психологије и такозваних клиничко-медицинских модела. При том, ова научна дисциплина остаје на скромном нивоу једностраних и симплификованих приступа члановима породице, који се стручно третирају кроз уважавање само једне од мноштва – психичке компоненте, док се остале родне димензије сложене човекове природе, просто

- 1) Социјални рад са породицом је научна дисциплина која се као обавезан предмет тренутно изучава у оквиру мастер студија социјалног рада на Факултету политичких наука у Београду. Комплексна предметна сложеност ове дисциплине оправдава њено епистемолошко профилисање у правцу промене назива (која је садржајно суштинске природе) с чим у вези ће се након долазеће акредитације наставних програма говорити о дисциплини насловљеној као Теоријско методолошке основе социјалног рада са породицом. Уже појмљен социјални рад са породицом се може третирати и као методски комплекс или подручије примене социјалног рада. Прим. аут М.П.
- 2) John Rodger, "Discourse analysis and social relationship in social work", *British Journal of Social Work*, vol. 21, no. 4, pp. 63-80.
- 3) Ариф Тановић, *Вриједности и вредновање*, Сарајево, 1972. стр. 1-2.
- 4) Charls Atherton, "Empiricists versus social constructionists", *Families in Society*, vol. 74, no. 9, pp. 78-96.

превиђају или нихилистички одбацују. Због тога се овде и подвлачи општа филозофска парадигма социјалног рада са породицом, која насупрот једностраног поимања човека у његовој психичкој задатости, настоји да га сагледа у дијалектици изражених противречија, држећи се сазнајно-логичког принципа који налаже да сложеност предмета истраживања непосредно диктира сложеност теоријско-сазнајне основе.

Једино ваљан пут за досезање плодноне мисаоне бити социјалног рада са породицом води преко ослањања на сазнајна искуства филозофије оријентисане на тоталитет човека, у чијој синергичкој поставци се налази и промишљање о сврхама и циљевима човекове способности просуђивања вредности, које обележавају и дају препознатљивост квалитативној суштини његовог обитавања уопште, па и оног у оквиру породичне заједнице.⁵⁾ Изражена вишедимензионалност породичне функционалности и комуникација, детерминисана свакодневном потребитошћу заједничког живљења и слободи избора између различитих вредносних пројекција, у том контексту, предодређена⁶⁾ је истраживачкој сфери филозофије и њеном делу аксиологије који се бави вредностима. Међутим, аксиологија је у сазнајном смислу неодвојива од осталих, са њом, најтешње прожетих филозофских дисциплина, попут гносеологије, онтологије, методологије, филозофске антропологије, етике и естетике, чији се значај и синергичка неопходност појачавају, ако се има у виду чињеница да “позитивне науке нису у стању да обухвате човека у његовој целини и тоталитету.”⁷⁾

Изнети став о категорији вредносних опредељивања у породичном контексту, која се као истраживачка незаобилазност намеће социјалном раду са породицом, свакако доприноси теоријској запитаности о аксиолошким импликацијама и конкретним сазнајним одговорима на њих у савременој науци социјалног рада. У примарној служби отварања овог питања, као и делимичног давања одговора на њега, налази се и овај рад као скромни прилог филозофско-аксиолошком утемељењу социјалног рада са породицом

---

5) Шире о овоме погледати: James Whittaker, *Understanding intensive family preservation services on the context of the total service continuum*, London, 1991.

6) Jerome Zimmerman, “Determinism, science and social work”, *Social Service Review*, vol. 1, no. 4, pp. 52-62.

7) Eugen Fink, *Osnovni fenomeni ljudskog postojanja*, Beograd, Nolit, 1984. str. 18.

2. ВРЕДНОСНО-АКСИОЛОШКА ПРЕДОДРЕЂЕНОСТ СОЦИЈАЛНОГ РАДА СА ПОРОДИЦОМ

Елементарно појашњење аксиологије и њеног предмета истраживања је свакако важан предуслов успостављања теоријско-методолошког каузалитета између ове филозофске дисциплине и социјалног рада са породицом. Термин *аксиологија* настаје синтезом две лексеме *aksios* - *вредан* и *logos-наука*, што значи да се ради о науци о вредностима, која је антиципирана још у учењу Софиста и Сократа,⁸⁾ док се систематско развијање аксиологије приписује Нерману Лосу у другој половини 19. века, који филозофију насупрот науци одређује као учење о вредностима.

Термин *вредности* долази од латинске речи *valeo*, која се односи на крепост, јачину, здравље, ваљаност, обележавајући у свакодневној комуникацији квалитативне садржаје као што су добро, истинито, лепо, праведно, напредно. Тако вредност као позитивно или негативно значењско важење неког објекта, појаве, процеса, жеље, представе или замисли, представља опште име за садржаје обичаја, морала, религије, науке, уметности, права, политике и осталих облика друштвене свести, које човек као генеричко биће током историјско-цивилизацијске генезе у форми културног творства актуализује. С тим у вези, аксиологија се може појмити као теорија која испитује опште карактеристике свих вредности: обичајних, моралних, религиозних, научних, уметничких, правних, политичких, економских и многих других, кроз вршење процене самих вредности и анализу њихових узајамних односа, услова важења и промене њиховог садржаја.⁹⁾

Иначе, захваљујући својој свесности, човек током свог филогенетско-онтогенетског развоја потврђује или пориче мноштво вредносних рефлексија у домену доживљене стварности, практично распознате у личном животу, друштвеном окружењу, досегнутим сазнањима, укусу, уверењима, ставовима, судовима или предрасудама, из чега следи да се за вредновање оправдано може рећи да представља основну делатност људског живота.¹⁰⁾ Тај људски живот, чију основну делатност представља константно, живо и

8) Да не би било забуне, није на одмет овде подвући да се европска филозофија (посебно античка) узима у оквирима европске културе као почетак развоја многих филозофских тема. Међутим, идентични или сродни мисаони проблеми нису боли страни ни ранијим изван-европским културама попут сумерске, индијске, вавилонске, египатске и сл. Прим. Аут. М.П.

9) Шире о овме погледати: Миладин Животић, *Аксиологија*, Загреб, 1986.

10) Миленко Перовић, *Увод у етику*, Нови Сад, 2003, стр. 84.

свакодневно вредновање, практично се у историјско-комплексној генези одвија кроз породицу као хронолошко искуствено насталу форму заједничког обитавања људи.¹¹⁾ У оквиру породице, феномен вредновања, у основи комплексан и противуречан, из дискурса човека појединца, још више се усложњава, с обзиром на његову слободу стваралаштва или омеђеност и ускраћеност практичног оживотворења властитих потенцијала од стране других чланова породице. Вечити раскорак између реалних могућности и жеља за подмирењем егзистенцијалних потреба, усложњен многим другим факторима, са једне стране, и друштвено-личних осујећења и њима саобразним фрустрацијама, са друге стране, профилише и латентним чини сложен однос према вредностима, баш у сфери породичног живота, чијим вишеслојно-испреплетаним аспектима и проблемским ситуацијама, се непосредно, вођен природом свог предметног садржаја, стручно бави професионални социјални рад.

Истраживачка есенција социјалног рада са породицом, вођена антрополошко-родном суштином човековог тоталитета, која, у историјско-цивилизацијском контексту, продукује задатост егзистенцијалне хуманизације, са крајњим циљем стваралачке реализације чланова породичне заједнице, дакле у својим теоријским беочузима садржи вредносно опредељење. Саме теоријско-методолошке основе, или општа филозофска парадигма ове дисциплине, израстају и почивају на вредносном постулату дефинисања и јасног прецизирања пожељних и ваљаних вредности, обједињених у антрополошкој пројекцији - човековој природи задатих идеала хуманизације. На тај начин се са позиција вредновања, социјални рад са породицом, како у теоријском, тако и у практичном смислу, оријентише ка принципима њеног хуманог развоја, који, као добро, лепо, праведно и вредно узимају могућност свеопште реализације човекових стваралачких потенцијала, којима он досеже и потврђује властиту генеричку бит.¹²⁾

Вишеслојне филозофско-антрополошке категорије садржане у самим темељима теорије сазнања социјалног рада са породицом, које собом носе сасвим уочљиве вредносне одреднице, зарад целисходног разумевања морају се превести на лакше појмљив језик социјалног рада. Тако се полазна вредносна парадигма хуманог преображавања егзистенцијалне датости чланова породице, може сагледати кроз обиље практично предузетих стручних интервен-

11) G. W. Hegel, *Сустав ђудоредности*, Библиотека, Загреб, 1976, стр. 30

12) Шире погледати: Миладин Животић, *Човек и вредности*, Просвета, Београд, 1969.

ција социјалних радника који покушавају да утичу на промену постојећих неповољних услова било ког члана ове заједнице.¹³⁾

Без обзира на конкретан проблем, старосно доба или пол, заједнички именитељ стручних интервенција социјалног рада иде у правцу практичних покушаја мењања, у вредносном смислу, ка бољем и пожељном животном квалитету и статусу.¹⁴⁾ Незапосленост, сиромаштво, немогућност задовољавања минимума животних потреба, су типичне околности којима се свакодневно баве социјални радници, чија промена у правцу пожељних вредности њиховог надвладавања, чини битан фактор који утиче на квалитет породичних односа, у чему је (без обзира да ли то социјални радници знају или не у одсуству филозофске писмености) свакако садржана родна пројекција људског хуманизовања. Непожељност алкохолизма, брачних сукоба, малолетничке делинквенције¹⁵⁾ или било ког другог проблема са којим се суочавају социјални радници, потврђује нужност бављења вредносним аспектима, које налаже епистемолошки фундамент социјалног рада са породицом, разлучујући сопственом праксом врло комплексну категорију дијалектичког сукоба вредновања добра и зла на путу ка човечном, које води у правцу развоја, и нежељеног које спутава и води породицу егзистенцијалном пропадању.

Бавећи се непосредним истраживањем породичне организације и функција, научна дисциплина *социјални рад са породицом*, кроз анализу породичних подела улога и дужности у складу са узрастом, полом и способностима, најдиректније приступа анализи вредносних димензија ових практичних облика заједничког обитавања. Како би ефикасније протумачила вишедимензионалну и противуречну природу узајамних односа чланова породице, ова научна област се сусреће са више облика друштвене свести попут обичаја, морала, религије, права, економије, политике¹⁶⁾ и сл. Само на основу вредносног оцењивања ових <друштвених чињеница> њихових услова успостављања, важења и садржаја, промене и нестајања, могу се у својој целовитости појмити људски поступци у

13) Robert Mullalluy, "Structural Social Work: Ideology", *Theory and Practice*, Toronto, 1993, p. 57.

14) Neil Thompson, *Existentialism and Social Work*, Macmillan London, 1992, p. 111.

15) Видети: Милорад Миловановић, *Центри за социјални рад и школе у примени закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Асоцијација центара за социјални рад Србије, Врњачка Бања, 2011.

16) John Friedman, *Empowerment: The Politics of Alternative Development*, Cambridge, 1992, p. 79.

односу на које у пракси социјалног рада и исходе теоријска апсолвирарања и њима примерене стручне мере.¹⁷⁾

Однос између супружника, предака и потомака, однос према деци, старима, болесним и немоћним члановима породице, процењује се управо у складу са поменутиим вредносним оријентирима, који су у нашој традиционалној култури детерминисани обичајним и моралним нормама. Узајамно уважавање прожето алтруизмом и развијеном колективном свешћу заједништва, солидаран однос и исказана спремност на реципрочну жртву за бољитак породичне заједнице,¹⁸⁾ су пожељне вредносне смернице које професионалци социјални радници покушавају да пробуде и развију, поводом многих породичних проблема,. У том смислу, социјални радници кроз најнепосредније бављење вредносно детектованим злом у форми различитих проблема који потресају породицу, (већ поменути алкохолизам, наркоманија, разводи бракова или који други породични конфликт) заправо у бити, покушавају да изврше превредновање, тј. промену постојећих вредности у неке друге, људској суштини примереније егзистенцијалне задатости. Стручни третман наведених постојећих злих порока од стране социјалних радника, представља специфичну врсту вредносне генезе, током које се путем подстицаја свести о самомењању,¹⁹⁾ истовремено подстиче свест о превредновању, усвајању другачијих вредносних усмерења и животних стилова, сазданих на врлини нових вредности достојних човека.²⁰⁾

Вредносно-аксиолошка предодређеност социјалног рада са породицом, оличена у неминовности бављења социјалних радника (како са теоријско-сазнајних – аксиолошких, тако и са методичко примењивих позиција) овом сложеном категоријом, врло је индикативна и у сфери породичног морала. Сложене породичне међурелације, проткане вишеслојним моралним противречјима, нужно подлежу константном моралном оцењивању конкретних комуникационих поступака,²¹⁾ ситуација, одлука и њихових после-

17) Pogledati: Whittaker James, *Understanding intensive family preservation services on the context of the total service continuum*, London, 1991.

18)

19) Sue Swartz, "Community and risk in social service work", *Journal of progressive Human Services*, vol. 6, no. 12, pp. 73-92.

20) Милан Петричковић: "Морално учење софисте Протагоре о прометејском васпитавању у врлинама – полазна парадигма аксиологије социјалног рада", *Социјална мисао, часопис за теорију и критику социјалних идеја и праксе*, Београд, 2006, бр. 50, стр. 63-85.

21) Милан Петричковић, "Морална супротстављеност (не)људских речи", *Научно разумевање језика религије*, Теолошки институт, Београд, 2009, стр. 89-106.

дица, при чему заузимање става према њима, како од стране чланова породице, тако и од стране социјалних радника носи дубок печат вредносног опредељивања. У том смислу, социјални рад са породицом (као научна дисциплина и као методички комплекс) не може избећи феномен моралног вредновања, с обзиром на његову испреплетеност са најразличитијим аспектима породичног живота и њему саобразним проблемима.²²⁾

У најдубљим основама стручног односа социјалног радника према члановима породице датира квалитет (не)моралности, с обзиром да овај професионалац институционално-методичком компетенцијом мора да се «умеша» у саме корене породичног морала у којима су заплетени слобода, слободна воља, слободни избор, морални принципи, морална свест и савест, морална карактерологија, делатни облици морала, пороци и врлине, морална права и дужности и остале многобројне константе. При том, долази до вредносног оцењивања моралних поступака чланова породице, од ког директно зависе и облици стручног интервенисања социјалних радника, као и последице предузетих мера. Комплексност моралне проблематике у домену социјалног рада са породицом, наравно усложњавају многе дилеме поводом ваљаног вредносно-моралног просуђивања, што бива отежано чињеницом да социјални радници доносе често и од животне важности одлуке за «нежне» и «рањиве» категорије: децу, хендикепиране, инвалидне, старе, пословно неспособне особе и сл.

Тежина и многобројна искушења која прате вредносно процењивање добро су познати социјалним радницима који се двоуме у покушајима установљавања нпр. рационалне границе између израженог ауторитета супружника од поступака који се могу довести у везу са елементима насиља у породици. Прецизније исказано, намеће се питање: како установити варљиву и релативну границу преласка постојећег квантитета појаве ауторитарности и доминације (супруга или супруге) детерминисаних личним способностима, степеном интелигенције, образовним нивоом, животним искуством, карактерном структуром, израженијом мотивацијом и сл. у нови вредносни квалитет, данас тако актуелног насиља према партнеру (посебно према женама) у породици? Треба ли много труда да се појасни сложеност ваљаног вредносног разлучивања праве мере између слободе и претеране слободе која прелази у неслободу и неморал брачних партнера, (мушкарца у улози супруга и оца, и жене у улози супруге и мајке) имајући у виду на пример

22) Frederic Reamer, *The social work ethics Audit: A risk management Tool*, NASW, Press, Washington, 2001, p. 4-5.

њихов вредносни код усмерен ка, од породице независном, «слободном» и самовољном егзистирању?²³⁾ Све то за последицу има најдиректнији сукоб њихових узајамних слобода, које се посебно болно из вредносног дискурса рефлектују на егзистенцијалну слободу деце, што у друштвеном контексту културолошког вредновања, деградира, ниподаштава и разара породичну заједницу.

Вредносно-морална процена битна је и приликом разлучивања дилеме око доделе старатељства над децом – мајци или оцу при разводу брака, где се мултипликују и противуречно сукобљавају многи чиниоци, у широком распону од антрополошко-биолошких, социјалних, материјалних, васпитних, психичких или моралних. При том, ваљана вредносна процена од стране социјалних радника бива ометена често израженим међу-супружничким конфликтима у процесу развода брака, законито праћеним брачним амозитетима, као и прикривеним интересима материјалне природе, екстремним лицемерјем и бескрупулозном спремношћу на кривотворење истине. На жалост, вредносне пројекције социјалних радника често бивају у њиховој стручној целисходности отежане утицајем типичних стереотипа, попут (без обзира на реалност) неприкосновено «добре мајке» или оца који је по природи ствари као «колац.» Предрасуде те врсте, између осталог опстају и зато што се у сфери професионалног социјалног рада погрешно фаворизује као доминантна (често и једина) психичка димензија човека, што априори негира људски тоталитет и многоврсност осталих одлика и њима корелативних егзистенцијалних потреба, на пример материјалних, васпитних, моралних, обичајних и наравно овде потенцираних – вредносних.

У одсуству простора за шире давање одговора на ове и многе друге сличне дилеме, изнети примери моралних противречија су у функцији потврде присуства моралних вредности и вредновања у социјалном раду са породицом, што свакако захтева озбиљан аксиолошки приступ.

3. УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ АКСИОЛОШКЕ НЕРАЗВИЈЕНОСТИ СОЦИЈАЛНОГ РАДА СА ПОРОДИЦОМ

Као продукт епистемолошке неизграђености науке социјалног рада, у одсуству стабилније филозофске парадигме, апсолутно

---

23) Шире о феминистичким противуречјима и перспективима погледати: Harcourt Wendi, *Feminist Perspectives on Sustainable Development*, London, 1994.

одсуство аксиологије као филозофске теорије вредности,²⁴⁾ неопредно се одражава и на теоријско-методолошки квалитет социјалног рада са породицом. Општа одредница сазнајног бављења вредностима у овој области је симплификован, често у потпуности лаицистички приступ, лишен теоријско-аксиолошког фондуса било које оријентације, сведен на позитивистичку форму стерилних фраза дескриптивизма. Идентично мањој или већој неразвијености или одсуству филозофских сегмената: гносеолошког, онтолошког, методолошког, антрополошког, етичког и естетичког, и у овом случају нужног разматрања феномена вредности и вредновања, који обележавају егзистенцијалну бит породице, научна дисциплина *социјални рад са породицом* плаћа цех уско-матичне усмерености доминантних теоретичара, првенствено социолога и психолога.

У одсуству познавања филозофске теорије вредности – аксиологије, а вођени сазнајном заблудом да мноштво сложених феномена у области социјалног рада могу да достојно тумаче из уског визира својих наука, погрешно ниподаштавајући значај човекове генеричке суштине, поимајући човека (углавном, често и једино) као социјално и психичко биће, ови истраживачи и категорији вредности приступају тако једнострано, што за последицу има, у научном смислу неозбиљне и лишене теоријске суштине, безвредно-упрошћене поставке. Тако изостаје аналитичко разлагање латентне суштине каузалитета делатности социјалног рада и породичних вредности, засновано на искуству филозофске теорије вредности, наместо чега квантитативна већина (која у одсуству аксиолошког знања) пласира као савремени научни тренд теоријске сурогате којима измиче епистемолошка пуноћа, свдећи питање вредности у круте стеге методичких образаца и техницизам голе примене метода и техника.

Очигледно је да таква теоријска минимизирања не могу да сазнајно досегну смисао нужности аксиолошког просуђивања вредности у социјалном раду са породицом, што често зна да буде праћено и инфериорним фикцијама елементарног различивања метафизичких филозофских спекулација од мисаоно-делатне пуноће, при чему се због незнања и уске научне перспективе филозофска синергија пежоративно одбацује као бесмислена и науци социјалног рада апсолутно непотребна. Тиме се потврђује један од примарних апсурда науке социјалног рада, која као нужан услов епистемолошког фундаирања мора да профилише сопствену аутентичну основу – научни темељ, чега се ова област истраживања, због

---

24) Милан Петричковић, "Наука социјалног рада у апсурду ван-аксиолошког вредновања", *Социјална мисао, часопис за теорију и критику социјалних идеја и праксе*, Београд, 2009, бр. 64, стр. 9-30.

интелектуалне ускости и парцијалних приступа, у крајњем случају онтолошке немоћи - и одриче, прихватајући наместо тога плитке и нестабилне квази основе крајње дискутабилних полазишта.²⁵⁾

Има ли боље илустрације изнетог става, од потенцирања овог питања вредности, којим се као предметом бави филозофска дисциплина аксиологија, коју истраживачи у науци социјалног рада углавном не познају, упркос томе што им се вредности као нужан сазнајни проблем намећу у оквиру дисциплине социјални рад са породицом; приступајући му онако како им теоријски потенцијал допушта: баве се наводно вредностима, при том не ослањајући се на аксиологију чији су предмет истраживања управо вредности?!²⁶⁾ За њихово разумевање аксиологија нуди мисаоно прерађене појмове људског битка и требања, повести и историје, генеричке суштине човека, самосвести, самоостварења, задатих егзистенцијалних пројекција, самоотуђења, слободе, егзистенцијалне задатости, људске сврховитости и многих других, на основу којих се вредности једино могу схватити у својој контрадикторној сазданости, па наравно и у социјалном раду са породицом.

У форми илустрације реченог, указујем овде да плодно аксиолошко извориште потенцира, на пример, за социјални рад значајну антиципацију, да тренутно постојеће вредности као важеће норме које регулишу људске делатности и људске односе према природи и према другим људима, што подразумева и међуљудске односе у социјалном раду са породицом, се једино могу докучити као израз и резултат историјског развитка човека. У том контексту се и може схватити следећа мисао: "Једина права целина у оквиру које се сазнаје смисао сваке вредности понаособ је људска историја, а не постојећи систем вредности. Та целина није емпиријски тоталитет, укупност вредности дата у оквиру постојећих облика културе или идеологије једног доба, већ тоталитет схваћен историјски и активистички,²⁷⁾ тоталитет који је израз историјски створених могућности да човек измени целокупну структуру важећих вредности и оствари себе као целовитог човека."²⁸⁾

25) Шире о овоме погледати: Милан Петричковић, "Привид гносеолошких недоумица теорије социјалног рада", *Годишњак Факултета политичких наука*, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, 2012, бр. 7, стр. 185-198.

26) Срећом да су у науци социјалног рада прихваћене већ поменуте научне дисциплине (социологија, психологија, медицина) иначе би са лаичких позиција били третирани врло сложени социолошки, психички или медицински појмови, којима се у оквиру свог предмета истраживања бави хуманистика социјалног рада. Прим. Аут. М.П.

27) Погледати: Драгослав Кочовић, *Религијска учења, социјалне вредности религијских учења*, Београд, 2010.

28) Миладин Животић, *Човек и вредности*, цит. дело, стр. 13.

Дакле, аксиолошки лаицизам присутан у науци социјалног рада спречава многе теоретичаре да појме смисао историјског континуитета у формирању вредности данашњице. Уско оријентисани на теоријски ограничене сазнајне принципе, незнајући да је историја тло за одвијање човековог процеса самореализације, кроз потврду његове генеричке бити у противуречном процесу самореализације (у овом примеру - породичне) током ког се стварају могућности за општечовечанску еманципацију и потпуно ослобађање људских стваралачких потенцијала, многи теоретичари ову историјску димензију вредности погрешно у области социјалног рада мешају са прошлoшћу, која је наводно у својој анахроности наводно излишна у односу на савременост, боље рећи садашњост.

Изостанак сазнајне разборитости с овим у вези, као последицу у науци социјалног рада пласира измишљену поделу науке социјалног рада, па и њених вредности, оличених у форми теоријске основе, извора, предмета, принципа, теоријских праваца, на – у временском опсегу, прошле, па тиме аутоматски застареле, мање вредне, насупрот којих се наводно налазе тзв. савремене, што им без обзира на квалитет садржаја даје статус апсолутно пожељних и вредних! Мешајући садржај и форму савремени теоретичари којима измиче суштина, не могу да схвате да је само еманципаторска природа квалитативне суштине, мера вредности уопште, па и у социјалном раду, и да вредности ни у ком случају не може да гарантује конкретно време настанка садржаја који се процењује, већ искључиво и једино квалитативни битак тог садржаја, на чију хуманизацију,²⁹⁾ у историјско-цивилизацијском опсегу покушава да утиче универзална делатност социјалног рада.

Управо у том покушају вредносног хуманизовања, социјални рад са породицом упада у тешко противуречје аксиолошких пројекција у складу са којима сврсисходан приступ бављења вредностима мора да садржи у себи најрадикалније циљеве измене целокупне структуре света појавности и њему саобразног постојећег система вредновања, јер позитивне вредности готово законито током историје, све до данас, најчешће нису представљале, нити данас представљају облик адекватног испољавања стваралачких способности човека. То значи да се социјални радници налазе у расцепу између разликовања вредности као позитивних чињеница и вредности као могућих пројекција, при чему би у сложеном процесу вредновања кључно место требао да заузима човек као стваралац и пресудни фактор властитог преображавања. Како то учинити ако социјални радник не сме да доводи у питање позитивност владајућих вредности и нужност њиховог трансформисања ка бу-

29) Погледати: Robert Legros, *Идеја Хуманости*, Нови Сад, 1993.

дућим пројекцијама другачијег и бољег, када је од стране државе која организује институционални социјални рад задужен и плаћен да чува постојећи вредносни status quo?³⁰⁾ Одатле, постојеће стање у вредносном смислу допушта социјалну неправду, незапосленост, сиромаштво, социјалне неједнакости, доминацију капитала, силе и моћи, а социјални радници радећи свој посао стручно покушавају да врате, на неки начин приволе и прилагоде, у исти тај отуђени вредносни систем, њему неприлагођене!³¹⁾

Нераспознавање тих вредносних сукоба у њиховој сложеној латентности од стране теорије и методологије социјалног рада, може да ову област, која себи за циљ поставља људску хуманизацију, изобличи у дехуманизовано оруђе, које под плаштом пружања помоћи уствари кажњава;³²⁾ а кажњава ако на било који начин спутава стваралачке потенцијале и самоослобађање човека ускраћујући му при том слободан избор његове вредносне потврђености и продуктивности.³³⁾

Одатле се за социјални рад са породицом, као истински хумани аксиолошки концепт, може уважити само онај, који у први план истиче чињеницу да је сврха човековог односа према позитивним вредностима њихово константно превредновање, чији је услов човеков самоувид у темељне могућности сопствене слободе, на основу самосвести која распознаје пут ослобађања човека од услова зависности, што их намеће постојећа реалност³⁴⁾ кроз различите форме егзистенцијалног самоотуђења.³⁵⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Atherton Charls, "Empiricists versus social constructionists", *Families in Society*, vol. 74, no. 9, pp. 78-96.
- Cortina Adela, *Етика минимума*, Деметра, Загреб, 2010.
- Friedman John, *Empowerment: the Politics of Alternative Development*, Cambridge, 1992.

---

30) Погледати: Frederic Reamer, *Ethical Dilemmas in Social Service*, Columbia University Press, New York, 1990.

31) Милан Петричковић, "Цивилизацијска злоупотреба помоћи као казне у институционалном социјалном раду", *Социјална мисао, часопис за теорију и критику социјалних идеја и праксе*, Београд, 2010, бр. 68, стр. 49-64.

32) Ибидем, стр. 49-64.

33) Миладин Животић, *Човек и вредности*, цит. дело, стр. 23.

34) Arthur Schopenhauer, *Два основна проблема етике*, Светови, Нови Сад, 2003, стр. 45-159.

35) Миладин Животић, *Аксиологија*, цит. дело, стр. 15.

- Harcourt Wendi, *Feminist Perspectives on Sustainable Development*, London, 1994.
- Hegel G.W., *Сустав ћудоредности*, Библиотека, Загреб, 1976.
- Huseinovic A.A. - G.Irlc, *Историја етике*, Књижевна заједница Новог Сада, 1992.
- Кангрта Милан, *Етика*, Голден маркетинг – Техничка књига, Загреб, 2004.
- Кочовић Драгослав, *Религијска учења, социјалне вредности религијских учења*, Београд, 2010.
- Legros Robert, *Идеја хуманости*, Нови Сад, 1993.
- Милић Анђелка, *Социологија породице*, Чигоја штампа, Београд, 2001.
- Миловановић Милорад, *Центри за социјални рад и школе у примени закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Асоцијација центара за социјални рад Србије, Врњачка Бања, 2011.
- Mullalluy Robert, *Structural Social Work: Ideology, Theory and Practice*, Toronto, 1993.
- Ниче Фридрих, *Воља за моћ, покушај превредновања свих вредности*, Дерета, Београд, 2003.
- Nowell Smith, *Ethics*, Oxford, 1957.
- Павићевић Вуко, *Однос вриједности и стварности у њемачкој идеалистичкој аксиологији*, Култура, Београд, 1958.
- Перовић Миленко, *Увод у етику*, Нови Сад, 2003.
- Петричковић Милан, "Морално учење софисте Протагоре о прометејском васпитавању у врлинама – полазна парадигма аксиологије социјалног рада", *Социјална мисао, часопис за теорију и критику социјалних идеја и праксе*, Београд, 2006, бр. 50, стр. 63-85.
- Петричковић Милан, "Наука социјалног рада у апсурду ван-аксиолошког вредновања", *Социјална мисао, часопис за теорију и критику социјалних идеја и праксе*, Београд, 2009, бр. 64, стр. 9-30.
- Петричковић Милан "Морална супротстављеност (не)људских речи", *Научно разумевање језика религије*, Теолошки институт, Београд, 2009, стр. 89-106.
- Петричковић Милан, "Цивилизацијска злоупотреба помоћи као казне у институционалном социјалном раду", *Социјална мисао, часопис за теорију и критику социјалних идеја и праксе*, Београд, 2010, бр. 68, стр. 49-64.
- Петричковић Милан, *Етика социјалног рада*, Социјална мисао, 2011.
- Петричковић Милан, "Привид гносеолошких недоумица теорије социјалног рада", *Годишњак Факултета политичких наука*, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, 2012, бр. 7, стр. 185-198.
- Phago Patrick, *Социологија морала, Смисао и вриједности између природе и културе*, Загреб, 2006.
- Pilalis Jennie, "The integration of theory and practice", *British Journal of Social Work*, vol. 16, no 6, pp.79-96.
- Rajnhenbah Hans, *Рађање научне филозофије, Нолит, Београд*, 1964.
- Rodger John, "Discourse analysis and social relationship in social work", *British Journal of Social Work*, vol. 21, no.4, pp. 63-80.
- Swartz Sue, "Community and risk in social service work", *Journal of progressive Human Services*, vol. 6, no. 12, pp. 73-92.

- Тановић Ариф, *Вриједности и вредновање*, Сарајево, 1972.
- Whittaker James, *Understanding intensive family preservation services on the context of the total service continuum*, London, 1991.
- Reamer Frederic, *The social work ethics Audit: A risk management Tool*, NASW, Press, Washington, 2001.
- Reamer Frederic, *Ethical Dilemmas in Social Service*, Columbia University Press, New York, 1990.
- Шопенхауер Артур, *О темељу морала*, Нови Сад, 1990.
- Шопенхауер Артур, *Два основна проблема етике*, Светови, Нови Сад, 2003.
- Thompson Neil, *Existentialism and Social Work*, Macmillan London, 1992.
- Zimmerman Jerome, "Determinism, science and social work", *Social Service Review*, vol. 1, no. 4, pp. 52-62.
- Животић Миладин, *Аксиологија*, Загреб, 1986.
- Животић Миладин, *Човек и вредности*, Просвета, Београд, 1969.

Milan Petrickovic

AXIOLOGICAL IMPLICATIONS OF SOCIAL WORK WITH FAMILY

Resume

Although social work with family has not been founded axiologically, it is evident that in the core of its matter a complex issue of valuational meaning of possible aspects of man's existence is born. That is accompanied by a dilemma about defining of the basic and of the highest aims that a man as a member of a family community should pose for himself in the form of existential ideal, as well as the dilemma about the most suitable approaches that social workers should take towards this issue. Logically founded answer to these axiological doubts can be given only on the basis of the philosophical and anthropological ground, from which one can delve deep into the secret of man as a being, or, to put it more precisely, into the essence of his generic being, since he creates and understands values, crucially determined precisely by this essence – by his native uniqueness.

That marks a very important issue for the theory and methodology of social work with family, the issue of free choice, which due to the possession of self-consciousness can be imposed (heteronomous) and free (autonomous), from which two basic kinds of value result: a) the values through which the things which are desirable for a society are expressed, and b) those which express the projects of liberating the individual from his dependency of outer determinations. Regarding these values, the family can be viewed as their integral form of practice, where in the former case the values express choices and orientations of the

behaviour of family members which are conditioned by social interests, while in the latter case they express a reality which has not yet come into existence, a future projection of self-determination and freedom of these very family members.

The perspectives of axiological founding of the social work with family would have to deal more seriously, in that respect, with a large number of value-theories, which are abundant in the history of philosophy. Critical consideration of various axiological approaches from the grounds of humanistic social work has got cognitive experience of many philosophical branches, each of which explains the essence of values through its own cognitive theory. Among them, some are definitely noteworthy, like the analytical views upon the value-theories like positivistic, emotivistic, imperativistic, prescriptive, pragmatic, behavioural, ideally typical, voluntaristic, humane existential and many others which abound in the axiological thought. Only by consistent consideration of these different philosophical theoretical premisses about the essence of the category of values and by the evaluation which is in harmony with this consideration, through the critical implementation of their cognitive experience into its own subject matter, social work can overcome the values being viewed laically and it can found itself well axiologically.

Key words: values, valuing, axiology, social work, family

---

* Овај рад је примљен 15. новембра 2013. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 12. децембра 2013. године.